

A Kárpát-medence földrajza

**Természet, társadalom,
gazdaság, néprajz**

A Kárpát-medence földrajza

Természet, társadalom,
gazdaság, néprajz

Monográfia

A kötet elkészítését támogatta:

BETHLEN GÁBOR
—•—
Alap

Az e-kötet megjelenését támogatta:

A Kárpát-medence földrajza

Természet, társadalom,
gazdaság, néprajz

Monográfia

Szerkesztette:

Molnár József és Papp Géza

Termini Egyesület – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Budapest–Beregszász

ETO: 911.2(4-11)
K 22

A kötet egy évtizeddel követi az Akadémiai Kiadó gondozásában napvilágot látott azonos című, a témában készült eddigi legnagyobb szabású összefoglalást. A munka célja nem a nevezett műnél mélyebb és alaposabb elemzés készítése volt, inkább egy olyan összeállítás, amely kisebb terjedelmével és kevésbé szakmai nyelvezetével az érdeklődők szélesebb köre számára jelenthet élvezhető olvasmányt, valamint részévé válhat a térség felsőoktatási intézményeiben oktatott Kárpát-medence földrajza kurzus ajánlott irodalmának.

Kiadásra javasolta a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Tudományos Tanácsa (2022.06.28., 5. számú jegyzőkönyv).

Készült a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Földtudományi és Turizmus Tanszéke, valamint
Kiadói Részlege közreműködésével.

Szerkesztő: Molnár József, Papp Géza

Szerzők: Andrik Éva, Bálint Lajos, Berghauer Sándor, Cserniczkó István, Csoma Zoltán, Csorba Péter, Dávid Lóránt Dénes, Dobos Endre, Dövényi Zoltán, Fodor Gyula, Gönczy Sándor, Hadnagy István, Horvát Dániel, Kész Barnabás, Kész Margit, Kocsis Károly, Kohut Erzsébet, Kolozsvári István, Makay Zsuzsanna, Marselek Sándor, Molnár D. István, Molnár Ernő, Molnár Ferenc, Molnár József, Papp Géza, Remenyik Bulcsú, Tátrai Patrik, Vince Tímea, Wéber András

Lektorálta:

Dr. Kiss Tímea (Szegedi Tudományegyetem),
Dr. Pénzes János (Debreceni Egyetem)

Műszaki szerkesztés: Papp Géza
Korrektúra: Sin Edina
Borítóterv: Molnár D. István
A kiadásért felel: Dobos Sándor

A monográfia fejezeteinek tartalmáért kizárólag a szerzők felelnek.

ISBN 978-615-81834-4-4

© A szerzők, 2022
© II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2022

Tartalom

ELŐSZÓ (*Orosz Ildikó*)

1. TERMÉSZETI VISZONYOK

1.1. A Kárpát-medence fogalma, lehatárolása, földrajzi fekvése	(<i>Molnár József</i>)	13
1.2. A Kárpát-medence földtani viszonyainak áttekintése	(<i>Gönczy Sándor</i>)	19
1.2.1. A Kárpát-medencét alkotó földtani egységek kialakulása		20
1.2.2. A medencealakulás, illetve a Kárpátok kialakulásának kezdete		23
1.2.3. A már egységesült medence fejlődése a Kárpátok vonulataival együtt		26
1.2.4. Északnyugati-Kárpátok		29
1.2.5. Északkeleti-Kárpátok		31
1.2.6. Keleti-Kárpátok		34
1.2.7. Déli-Kárpátok		35
1.3. Természetes felszínalakulás a Kárpát-medencében	(<i>Gönczy Sándor</i>)	40
1.3.1. A Duna–Tisza-medence		40
1.3.2. Duna–Morva–Rába-medence		41
1.3.3. Az Erdélyi-medence		42
1.3.4. Északnyugati-Kárpátok		44
1.3.5. Északkeleti-Kárpátok		48
1.3.6. Keleti-Kárpátok		52
1.3.7. Déli-Kárpátok		53
1.3.8. A Bánsági-hegyvidék		54
1.3.9. Erdélyi-szigethegység		55
1.3.10. Dunántúli-középhegység		57
1.4. Ásványi kincsek	(<i>Gönczy Sándor</i>)	60
1.5. Éghajlati sajátosságok	(<i>Hadnagy István</i>)	74
1.5.1. A Kárpát-medence éghajlatának múltja		74
1.5.2. A Kárpát-medence éghajlatát meghatározó tényezők		75
1.5.3. A Kárpát-medence éghajlati körzetei és azok jellemzői		78
1.5.4. Az éghajlati elemek idő- és térbeli változása		84
1.5.4.1. A napsugárzás és napfénytartam		84
1.5.4.2. A levegő hőmérséklete		85
1.5.4.3. A légnyomás és szél		87
1.5.4.4. A felhőzet és a köd		89
1.5.4.5. A légnedvesség és csapadék		90
1.5.4.6. Az időjárási szélsőségek jellemzői		92
1.5.5. A Kárpát-medence éghajlatának várható változása		94
1.6. A Kárpát-medence vízrajza	(<i>Vince Tímea</i>)	99
1.6.1. Folyókák		99

1.6.1.1. A Duna vízrendszerének jellemzése	99
1.6.1.2. Folyószabályozás	103
1.6.2. Állóvizek	107
1.6.3. Felszín alatti vizek	111
1.7. A térség élővilága	116
1.7.1. A Kárpát-medence növényföldrajza (<i>Kohut Erzsébet – Andrik Éva</i>)	116
1.7.1.1. A Kárpát-medence természetes növénytakarójának kialakulása	116
1.7.1.2. Növényföldrajzi alapfogalmak	117
1.7.1.3. Flóraelemek	118
1.7.1.4. Bennszülött (endemikus) fajok a Kárpát-medencében	121
1.7.1.5. Reliktumfajok a Kárpát-medencében	122
1.7.1.6. A Kárpát-medence növényföldrajzi felosztása	124
1.7.2. A Kárpát-medence állatföldrajzi jellemzői (<i>Kolozsvári István</i>)	130
1.8. A Kárpát-medence talajai (<i>Dobos Endre – Csoma Zoltán – Molnár Ferenc</i>)	137
1.8.1. A talajok jelentősége a Kárpát-medence népeinek életében	137
1.8.2. A Kárpát-medence talajtakarója	138
1.8.3. A Kárpát-medence talajai	140
1.8.3.1. Histosol (Láptalajok)	140
1.8.3.2. Leptosols, Umbrisols (közethatású talajok)	142
1.8.3.3. Vertisols (duzzadó agyagtalajok)	144
1.8.3.4. Gleysol (réti talajok)	147
1.8.3.5. Chernozems (mezőségi talajok – csernozjomok)	148
1.8.3.6. Calcisols (karbonáttalajok)	150
1.8.3.7. Arenosol (homoktalajok)	152
1.8.3.8. Fluvisols (öntéstalajok, hordaléktalajok)	155
1.8.3.9. Regosols (földes kopár)	157
1.9. Tájszerkezet és tájtervezés (<i>Csorba Péter – Dávid Lóránt Dénes</i>)	159
Bevezetés	159
1.9.1. A tájhatárok megállapítása	159
1.9.2. Tájbeosztás térképek a 2018-ban kiadott Magyarország Nemzeti Atlaszában	160
1.9.2.1. A magasabb rendszertani szintek	162
1.9.2.2. Korábbi nagytájaink helye az új taxonómiai rendszerben	163
1.9.3. A tájak működését, azaz anyag- és energia-háztartását jelző indikátorok	165
1.9.3.1. Tájszintű anyag- és energiaforgalom vizsgálatok	166
1.9.3.2. A táji anyag- és energiaforgalom lehetséges indikátorai	168
1.9.3.3. A javasolt indikátorok összegzése	172
1.9.4. Tájtipizálás	173
1.9.4.1. A tájtipológia rendező elvei	173

1.9.4.2 Kísérletek az egységes európai tájtipizálási rendszer kialakítására	174
1.9.5. A tájtervezés tájföldrajzi alapjai	177
1.9.5.1. A táj tervezésének indokoltsága	178
1.9.5.2. A fenntartható tájak tervezésének előfeltételei	181
1.9.5.3 A funkcionális folt-folyosó-mátrix rendszer kutatásának legfontosabb eredményei	183
1.9.5.4. A tájmetria és a tájtervezés	187
1.10. Környezetvédelem a Kárpát-medencében (<i>Vince Tímea</i>)	191
1.10.1. Környezeti problémák	191
1.10.1.1. A levegő állapota	191
1.10.1.2. A vizek állapota	193
1.10.1.3. A talajok állapota	196
1.10.1.4. Hulladéktermelés és kezelés	197
1.10.2. Természetvédelem	199

2. NÉPESSÉG ÉS TELEPÜLÉSEK

2.1. Demográfiai jellemzők	205
2.1.1. A népesség száma és térbeli eloszlása (<i>Kocsis Károly</i>)	205
2.1.1.1. Az 1950–1990 közötti időszak	205
2.1.1.2. Az 1990 óta eltelt időszak	206
2.1.2. Természetes szaporodás (<i>Kocsis Károly – Bálint Lajos – Makay Zsuzsanna – Wéber András</i>)	209
2.1.2.1. Termékenység	209
2.1.2.2. Életkilátások	210
2.1.2.3. Természetes szaporodás, fogyás	214
2.1.3. Vándorlás (<i>Dövényi Zoltán</i>)	217
2.2. A népesség összetétele	229
2.2.1. Nem és életkor (<i>Kocsis Károly</i>)	229
2.2.1.1. Nem szerinti összetétel	229
2.2.1.2. Életkor szerinti összetétel	230
2.2.2. Nemzetiség, nyelv (<i>Kocsis Károly – Tátrai Patrik</i>)	233
2.2.3. Vallás (<i>Kocsis Károly – Tátrai Patrik</i>)	239
2.2.4. Iskolázottság (<i>Dövényi Zoltán</i>)	243
2.2.5. Foglalkozás (<i>Dövényi Zoltán</i>)	248
2.3. Települések (<i>Molnár József – Papp Géza</i>)	254
2.3.1. A településhálózat fejlődése	254
2.3.2. Városhálózat	265
2.3.3. Szuburbanizáció, agglomerációk	277
2.3.4. A falusi népesség	281

3. A KÁRPÁT-MEDENCE GAZDASÁGA

3.1. A gazdaság fejlődésének általános tendenciái (<i>Fodor Gyula – Molnár Ernő</i>)	290
3.2. Magyarország gazdaságföldrajza	294
3.2.1. Bevezetés: történeti áttekintés, gazdasági folyamatok és változások Magyarországon a rendszerváltozás után (<i>Dávid Lóránt Dénes</i>)	294
3.2.2. A mezőgazdaság általános gazdasági jellemzése (<i>Dávid Lóránt Dénes – Marsелеk Sándor</i>)	297
3.2.2.1. Történeti áttekintés	297
3.2.2.2. Az agrártermelés helyzete	299
3.2.2.3. A (magyarországi) mezőgazdaság szerkezete	301
3.2.2.4. A magyarországi mezőgazdaság földrajza	305
3.2.2.5. A magyarországi mezőgazdaság jövőképe	313
3.2.3. Ipar és építőipar Magyarországon (<i>Molnár Ernő</i>)	315
3.2.3.1. A magyar ipar történelmi távlatokban	315
3.2.3.2. A magyarországi ipar szerkezete	318
3.2.3.3. A magyarországi ipar térbelisége	323
3.2.4. Szolgáltatások földrajza – terciér és kvaterner szektorok köréből, különös tekintettel a gazdasági szolgáltatásokra (<i>Dávid Lóránt Dénes</i>)	330
3.2.4.1. A (magyarországi) szolgáltatási szektor átalakulásának keretfeltételei	330
3.2.4.2. A (magyarországi) szolgáltatási szektor szerkezete	334
3.2.4.3. Közlekedés	335
3.2.4.4. Kereskedelem: nagykereskedelem-kiskereskedelem	343
3.2.4.5. Pénzügyi szolgáltatások	344
3.2.4.6. A negyedik (kvaterner) szektor	345
3.2.5. Magyarország turizmusföldrajza (<i>Dávid Lóránt Dénes – Horvát Dániel – Remenyik Bulcsú</i>)	347
3.2.5.1. Magyarország turizmusának főbb statisztikai adatai	347
3.2.5.2. A pandémia hatása Magyarországon a turizmusra 2020-ban	351
3.2.5.3. Magyarország turisztikai desztinációi, térségei	355
3.2.5.4. Magyarország turisztikai termékei	358
3.2.5.5. Magyarország turizmusának jövőképe	360
3.3. A szlovák gazdaság (<i>Fodor Gyula</i>)	363
3.3.1. Történeti és gazdaságtörténeti áttekintés	363
3.3.2. A mezőgazdaság jellemzői	364
3.3.3. Szlovákia ipara	366
3.3.4. Az ország közlekedési infrastruktúrája és szolgáltató szektora	367
3.3.5. Régiók és városok	369
3.3.6. Szlovákia turizmusa (<i>Berghauer Sándor</i>)	372
3.4. Kárpátalja gazdasága (<i>Fodor Gyula</i>)	373

3.4.1. Történeti áttekintés	373
3.4.2. Mezőgazdaság	374
3.4.3. Az ipar sajátosságai Kárpátalján	375
3.4.4. Közlekedés és szolgáltatások	380
3.4.5. Kárpátalja turizmusa (<i>Berghauer Sándor</i>)	381
3.5. Erdély gazdasági viszonyai (<i>Fodor Gyula</i>)	384
3.5.1. Történeti és gazdaságtörténeti áttekintés	384
3.5.2. A jelenlegi gazdaság általános jellemzése. A mezőgazdaság	385
3.5.3. Erdély ipara	387
3.5.4. Közlekedés és szolgáltatások	389
3.5.5. Regionális áttekintés és gazdasági központok	391
3.5.6. Erdély turizmusa (<i>Berghauer Sándor</i>)	393
3.6. A Vajdaság gazdasága (<i>Fodor Gyula</i>)	395
3.6.1. Történeti áttekintés	395
3.6.2. Mezőgazdaság a Vajdaságban	396
3.6.3. A vajdasági ipar jellemzői	398
3.6.4. A szolgáltató szektor	399
3.6.5. A Vajdaság turizmusa (<i>Berghauer Sándor</i>)	400
3.7. Pannon-Horvátország gazdasága (<i>Fodor Gyula</i>)	401
3.7.1. Történeti áttekintés	401
3.7.2. Pannon-Horvátország mezőgazdasága	402
3.7.3. Az ipar sajátosságai	403
3.7.4. Szolgáltatások Pannon-Horvátország területén	403
3.7.5. Pannon-Horvátország turizmusa (<i>Berghauer Sándor</i>)	404
3.8. A Muravidék gazdasági viszonyai (<i>Fodor Gyula</i>)	406
3.8.1. Általános tudnivalók	406
3.8.2. A Muravidék mezőgazdasága és ipara	406
3.8.3. Közlekedés és szolgáltatások a Muravidék területén	407
3.8.4. A Muravidék turizmusa (<i>Berghauer Sándor</i>)	407
3.9. Az Órvidék gazdasága (<i>Fodor Gyula</i>)	409
3.9.1. Általános tudnivalók	409
3.9.2. Mezőgazdaság és ipar az Órvidéken	409
3.9.3. A szolgáltató szektor jellemzői	410
3.9.4. Az Órvidék turizmusa (<i>Berghauer Sándor</i>)	410
MELLÉKLET: A Kárpát-medence régióinak gazdasági szempontból fontos települései	414

4. A KÁRPÁT-MEDENCE NÉPRAJZI SAJÁTOSÁGAI

4.1. A Kárpát-medence – a hazát kereső népek kohója (<i>Kész Barnabás – Kész Margit</i>)	422
4.1.1. Nemzetiségek a történelmi Magyarország területén	422

4.1.2. Etnikumok (kisebbségek)	423
4.1.2.1. Cigányok (romák)	424
4.1.2.2. A zsidóság	424
4.1.2.3. Kunok és jászok	425
4.2. Néprajzi csoportok, tájak, szigetek (Magyarország határain belül és túl)	
<i>(Kész Barnabás – Kész Margit)</i>	427
4.2.1. Alföld (Nagyalföld)	429
4.2.1.1. Hortobágy	429
4.2.1.2. Hajdúság	429
4.2.1.3. Nagykunság, Kiskunság (és Bugacpuszta)	429
4.2.1.4. Jászság	430
4.2.1.5. Kalocsa és környéke	431
4.2.1.6. Az alföldi városok világa	431
4.2.1.7. Kelet-Magyarország tájai	432
4.2.2. Dunántúl	436
4.2.2.1. Kisalföld: Hanság, Rábaköz, Szigetköz	437
4.2.2.2. Göcsej, Hetés és Órség	437
4.2.2.3. Somogyország, Ormánság és Dráva-szög	438
4.2.2.4. Sárköz és Mezőföld	438
4.2.2.5. Balaton-felvidék és Bakony	439
4.2.3. Felföld (Felvidék)	442
4.2.3.1. A palócok	443
4.2.3.2. A matyók	444
4.2.3.3. Zoboralja	444
4.2.3.4. Mátyusföld	444
4.2.3.5. Csallóköz	444
4.2.3.6. Felvidéki nevezetességek	445
4.2.4. Erdély	448
4.2.4.1. Partium	448
4.2.4.2. A szűkebb értelemben vett Erdély	450
4.2.4.3. Kalotaszeg	451
4.2.4.4. Mezőség	454
4.2.4.5. Torockó	454
4.2.4.6. Székelyföld	455
4.2.4.7. A csángók	459
4.2.5. Kárpátalja	460
4.2.5.1. Az Ungi-Tiszhát	462
4.2.5.2. Nagydobrony egyedisége	464
4.2.5.3. Munkács környéke	465
4.2.5.4. A Beregi-Tiszhát	466
4.2.5.5. A Szernye-mocsár, Tóhát térsége	468
4.2.5.6. Az Ugocsai-Tiszhát	470
4.2.5.7. Egy falunyi Szatmár – Nagypalád	474

4.2.5.8. A Tisza-völgy (Felső-Tisza-vidék)	475
4.2.5.9. Aknaszlatina – a sóra épült település	477
4.2.5.10. Gens fidelissima – ruszinok és ukránok	478
4.2.6. Délvidék	482
4.2.6.1. Bácska	482
4.2.6.2. Bánság (Bánát)	486
4.2.6.3. Szlavónia	485
4.2.7. Burgenland (Őrvidék)	486
4.3. Nyelvi hasonlóság és nyelvi változatosság a Kárpát-medencében (<i>Cserniczkó István</i>)	490

3.7. Pannon-Horvátország gazdasága

Fodor Gyula

3.7.1. Történeti áttekintés

A mai Pannon-Horvátország területéről származó legrégebbi régészeti emlékek tanúsága szerint a vidék első állandó lakói az illírek voltak. Őket a Kr. e. 4. században az észak felől érkező kelták, kb. 200 évvel később pedig a délről jövő rómaiak követték. Utóbbiak nem sokkal később meg is alapították a területen Pannónia provinciát.

A Kr. u. 6. századtól megindult a szláv betelepülés a régióba, ami idővel jelentősen megváltoztatta a vidék etnikai viszonyait. Még a magyar honfoglalás előtt megalakult az első horvát állam, amely elég gyorsan a magyar érdekszférába került, különösen, miután (Könyves) Kálmán 1102-ben horvát királlyá is koronáztatta magát. Ettől kezdve mintegy 800 éven keresztül Magyarország és a horvát területek fejlődése párhuzamosan, többnyire egy államszervezeten belül zajlott.

Ezt a fejlődési folyamatot a 13. század közepén a tatárjárás, a mohácsi csatavesztés után pedig a török terjeszkedés zavarta meg, azonban egyik ellenség sem tudta tartósan uralma alá hajtani a vidék egészét. Mohács után a pannon rész keleti és nyugati fele a Habsburg és az Oszmán Birodalom között volt megosztva, ami egymástól gyökeresen eltérő fejlődési pályát, különböző gazdasági és demográfiai folyamatokat eredményezett számukra. Végül a terület 1687-re megszabadult a török uralomtól, majd az 1699. évi karlócai békeszerződéssel a Dráva és a Száva között elterülő Szlavónia egésze hivatalosan is a Habsburg Monarchia része lett.

A 19. században a terület az ébredő horvát és a magyar nacionalizmus harcának színtere volt, amely az 1868-as horvát–magyar kiegyezéssel ért véget. Ennek eredményeként a két társult ország közjogilag elismert határa a Dráva folyó lett. Trianon után a terület a Szerb–Horvát–Szlovén Királysághoz csatlakozott és megkapta Dél-Baranya, valamint a Muraköz területét is. Ezáltal kialakult Pannon-Horvátország mai északi határa.

A II. világháború után az országot a Josip Broz Tito vezette Jugoszláv Kommunista Párt szervezte újjá. Rövidesen teljesen kitelepítették a szlavóniai és baranyai németségét, helyükre délről szláv telepések érkeztek a „szabaddá váló” mezőgazdasági területekre. A szocialista korszakban Pannon-Horvátország rurális jellegű, városhiányos keleti részei társadalmilag és gazdaságilag is erősen marginalizálódtak, ami jelentős elvándorlást eredményezett a területről.

1991-ben kitört a délszláv háború első szakasza. Ennek során a szerb hadsereg elfoglalta a Dráva és a Duna közé ékelődő Baranya-háromszöget és Szlavónia keleti határvidékét. A mintegy 22000 főnyi magyar lakosság zöme az etnikai tisztogatás következtében kénytelen volt elmenekülni lakóhelyéről. A harcok négy évig tartottak, és a megszállt területek totális gazdasági összeomlásával végződtek. A háború mintegy 22 milliárd USA-dollárnyi közvetlen kárt okozott Horvátországnak. Elpusztult az ipari termelőkapacitások negyede, az országos GDP a felére esett vissza, az ipari termelés több mint 40%-kal csökkent. Ráadásul a háborús menekülthullámok a térség etnikai szerkezetét is teljesen megváltoztatták.

Számos hadművelet és hosszú tárgyalási folyamat után Horvátországnak végül 1998-ban sikerült visszaintegrálnia teljes pannon területét, csak ezután kezdődhetett el a gazdaság újbóli felépítése. A háború utáni gyors újjáépítés sikerét bizonyítja, hogy Horvátország már 2003-ban beadhatta csatlakozási kérelmét az Európai Unióhoz. A teljes jogú uniós tagságot végül 10 éves tárgyalássorozat után, 2013. július 1-jén nyerte el.

3.7.2. Pannon-Horvátország mezőgazdasága

A *mezőgazdaság* egészen a 20. század közepéig Pannon-Horvátország vezető gazdasági ága volt. A teljes Horvátország mezőgazdasági haszonföldjeinek több mint fele jelenleg is a régióban összpontosul. Ráadásul az ország szántóterületeinek bő 9/10-e is a Kárpát-medencei országrészre koncentrálódik. A vidék uralkodó mezőgazdasági üzemtípusa a 3–5 hektár közötti családi gazdaság, ami elaprózott birtokszerkezetről és visszafogott termelési hatékonyságról árulkodik. Az ágazat egyaránt komolyan megsínylette a háborús pusztításokat és a védett jugoszláv piacok elvesztését, aminek hatására sok itteni gazda felhagyott a mezőgazdasági termeléssel.

Pannon-Horvátország agrárregiói közül a *Mura, Dráva és Száva menti síkvidékek* fő profilja a *gabonafélék*, az *ipari növények* (cukorrépa, napraforgó) és a *szálastakarmányok* termesztése. Viszonylag fejlett *állattenyésztésükből* a *szarvasmarha-, sertés- és baromfitartás* emelkedik ki. A Dráva–Száva közére jellemző tölgyerdőket ipari alapanyagként, illetve rekreációs és vadászati erőforrásként is hasznosítják.

A 200–500 m magasságú *peripannon dombságokra* szintén jellemző a *gabonatermesztés*, emellett ezeken fejlett *kertgazdálkodást* (zöldség-, gyümölcs-, szőlőtermesztés) is folytatnak.

A kis kiterjedésű, Károlyvárostól délre található *hegyvidéki területek* az *erdőgazdálkodás* és a *legeltető állattenyésztés* színterei.

3.7.3. Az ipar sajátosságai

Mivel Pannon-Horvátország döntő része agrárterület, *ipara* is leginkább a mezőgazdasági és erdőgazdálkodási termékek feldolgozására épül (malom-, cukor-, textil-, bőr-, faipar). Az ágazat fejlődése az 1950-es évtizedben vett komolyabb lendületet, ami az 1960–70-es években igazi nagyvállalatok alapításában csúcsondott ki (Sziszek acélműve és kőolaj-finomítója, Zágráb nehézipari üzemei és gyógyszergyára, Varasd Varteks nevű híres textilgyára vagy Bród kohászati üzeme). Ebben az időszakban alakult ki Horvátország hét ipari régiója is, amelyek közül négy (zágráb-károlyvárosi, sziszeki, varasdi, eszéki) a Kárpát-medencei országrészben található. Igaz, e régiók felsorolt nagyvállalatai az 1980-as évtizedre elvesztették nemzetközi versenyképességüket és ettől kezdve csak a jugoszláv piacra termeltek. Legtöbbjüknek a kegyelemdőfést a háború adta meg, melynek eredményeként bezártak, megszűntek vagy részegységekre bomlottak. A szerencsésebbeket átsegítette a válságon a külföldi tőke, amely azonban csak közvetlenül az ezredforduló előtt kezdett intenzívebben az országba érkezni. A célágazatokat az iparon kívül a közlekedési infrastruktúra (autópályák) és a bankszektor képezték.

Pannon-Horvátország ipari termelése *Zágráb (Zagreb, 790)* tágabb környezetében tömörül. A főváros iparából a munkaigényes ágazatok (fémfeldolgozás, elektrotechnika, gyógyszervegyészet, konzervgyártás) emelkednek ki. Zágráb környékének ipari centrumai közül a Dráva-parti *Varasd (Varaždin, 47)*, a Száva menti *Sziszek (Sisak, 48)* és *Károlyváros (Karlovac, 51)* említhető.

Kelet-Szlavónia gazdasági központja *Eszék (Osijek, 103)*, amely egyben a horvátországi magyarság kulturális centruma is. A Száva-völgyi *Bród (Slavonski Brod, 57)* mozdony- és vagongyártásáról ismert.

3.7.4. Szolgáltatások Pannon-Horvátország területén

Pannon-Horvátország *közlekedési hálózatának* főbb csapásirányait az északi és déli határai mentén húzódó kelet-nyugati irányú folyóvölgyek, valamint az ezeket elválasztó középhegységek észak–déli tájolású völgyei határozzák meg. A *közutak* összhossza megközelíti a 17 ezer km-t, a hálózat gerincét a Száva menti (E70-es jelzésű) és a Dráva menti autópálya képezi. A kettő nyomvonalát összekötő merőleges utak közül a Varasd–Zágráb-autópálya, valamint az Eszék–Nagykopanica-főút a legfontosabb.

A közutakéhoz hasonlóan a *vasutak* hálózatának sűrűsége is az országos átlagnál magasabb értékeket mutat a pannon területeken. A vidék fő vasútvonala a Száva mentén haladó Ljubljana–Zágráb–Belgrád reláció horvát szakasza. Ezzel párhuzamos az északi Dráva

menti vonal, melynek azonban jóval kisebb a szállításban betöltött szerepe. A kettő közötti transzverzális vonalak közül a Csáktornya–Varasd–Zágráb és a Kapronca–Zágráb a legjelentősebb.

A vízi közlekedés a Száván, a Dráván, a Dunán és a Kulpán összpontosul, de ez az alágazat a többinél is jobban megsínylette a befektetések hiányát és a háborús pusztításokat. A legforgalmasabb folyami kikötő egykor a Duna menti *Vukovár* (*Vukovar*, 25) volt, emellett a Dráva-parti *Eszék*, illetve a Száva-melléki *Sziszek* és *Bród* említhető még.

A légi közlekedés elsősorban Zágráb nemzetközi légikikötőjéhez kapcsolható, ahol 2019-ben közel 3,5 millió utas fordult meg. Kiegészítő szereppel bír *Eszék* szintén nemzetközi minősítésű reptere (2019-ben 46 ezer utassal), valamint *Varasd* sportrepülőtere.

Pannon-Horvátország távközlési rendszere (a főváros érintettsége miatt is) sűrűnek mondható. A vezetékes telefonhálózatok működtetői lassan itt is átadják a helyüket a mobilszolgáltatóknak, vagy maguk is elkezdnek mobil- és internet-szolgáltatásokat nyújtani. A mobil-előfizetések négy vezeték nélküli szolgáltató (T-Mobile, VIPnet, Tele2, Tomato) között oszlanak meg, amely számmal Horvátország az európai élmezőnyhöz tartozik.

Szintén döntően Zágráb szerepének köszönhető, hogy Pannon-Horvátország a külkereskedelemben is döntő szerepet játszik: a főváros egymaga bonyolítja a teljes horvát export harmadát és az import felét.

3.7.5. Pannon-Horvátország turizmusa

Berghauer Sándor

A 16,6 millió (2019) turistát fogadó Horvátország gazdaságában kiemelt szerepet tölt be a turizmus, amely az utóbbi két évtizedben átlagosan évi 8,5%-os növekedést produkált. Pannon-Horvátország (azaz Közép-Horvátország és Szlavónia) turisztikai mutatói viszont jelentősen elmaradnak Horvátország felkapott (*Isztria*, *Dalmácia*) tengerparti és hegyvidéki területeitől, ami nem véletlen, hiszen az ország kiemelt vonzerői, többek között az UNESCO listáján szereplő természeti és kulturális értékek is az említett két régióban helyezkednek el.

Pannon-Horvátország turisztikai forgalmának legnagyobb részét Zágráb bonyolítja (évi 1,4 millió turista). Sajátos módon a főváros forgalma jelentősen elmarad a tengerparti megyék (zsupánságok) idegenforgalma mögött. Zágráb esetében elmondható (és ez általánosan is jellemző Horvátországra), hogy a turisták nagyobb része *külföldről* érkezik (86%, 2019). Az eltöltött vendégéjszakák jelentős része az Európai Unió területéről érkező (német, olasz, magyar) turistákhoz köthető, de magas az ázsiai, főleg a Dél-Koreából érkező turisták

К-22

Географія Карпатського басейну: природа, суспільство, економіка, етнографія. Наукове видання (колективна монографія) / Редактори: Йосип Молнар, Гейзо Папп.

Автори: Єва Андрик, Лайош Балінт, Олександр Бергхауер, Андраш Вебер, Тімео Вінце, Шандор Генці, Іштван Годнодь, Даніел Горват, Лорант Денеш Давід, Ендре Добош, Золтан Довені, Барнабаш Кейс, Маргіт Кейс, Ержебет Когут, Степан Коложварі, Карой Кочіш, Жужанна Макаі, Шандор Маршалек, Ерно Молнар, Йосип Молнар, Федір Молнар, Стефан Молнар Д., Гейзо Папп, Булчу Ременік, Патрік Татраї, Дюло Фодор, Степан Черничко, Золтан Чома, Петер Чорба.

Терміни – Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II, Будапешт–Берегове, 2022. – 504 с. (угорською мовою)

ISBN 978-615-81834-4-4

Монографія Географія Карпатського басейну вийшла в світ через десятиріччя після видання під такою ж самою назвою найбільш обширної на сьогодні в даній тематиці синтетичної роботи. Мета авторського колективу була не поглибити, деталізувати вищезгаданий аналіз, радше створення видання, яке меншим обсягом та менш фаховою термінологією може зацікавити більш широке коло читачів, а також стати частиною рекомендованої літератури регіональних географічних, краєзнавчих та країнознавчих дисциплін ЗВО.

УДК 911.2(4-11)

Наукове видання
**Географія Карпатського басейну:
природа, суспільство, економіка, етнографія**
Колективна монографія
2022 р.

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Закарпатського угорського інституту
ім. Ф.Ракоці ІІ (протокол № 5 від 28.06.2022).

Підготовлено кафедрою географії та туризму і Видавничим відділом
Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці ІІ.

Редакційна колегія:
Головний редактор: Йосип Молнар
Відповідальний редактор: Гейзо Папп

Рецензенти:
Тімеа Кіш, DSc (Сегедський університет, м. Сегед, Угорщина)
Янош Пензеш, PhD (Дебреценський університет, м. Дебрецен, Угорщина)

Технічне редагування та верстка: Гейзо Папп
Коректура: Едіна Шін
Дизайн обкладинки: Стефан Молнар Д.

Відповідальний за випуск: Олександр Добош

За зміст колективної монографії відповідальність несуть автори.

**Видання підготовлене за підтримки Фонду національної співпраці ЗАТ
«Благодійний фонд ім. Габора Бетлена»**

ISBN 978-615-81834-4-4

9 786158 183444